

ross. lato sensu (incloent-hi Cerdanya: *μόνη* Eina, Dorres, 1959), i gran part, si no tot, Pallars i Ribagorça.² Hi ha accs. translàtics de *monjo* que detallen els *DAG.* i *AlcM.*, en especial els coneguts objectes de la casa (*BDC* xx, 189), dels costums (*BDC* xvi, 2) i de la muntanya ('pedró en un cim', acc. molt estesa per la Romània, i crec a Andorra).

El femení *monja* es troba també des dels orígens, encara que Llull prefereix dir-ne *les dones* o *dones de religió* (recordem que llavors vol dir 'dama, senyora'), *Blanq.* (*NCl.* i, 75.8, 128.10 --- i passim), i les altres combinacions enumerades per A. Caimari en *Blanq.*, *NCl.* iv, 311ss., i no usa *monja* en aquesta obra; i Eiximenis dedica tota una de les cinc parts del *Libre de les Dones* a les *monges*;³ el mot abunda molt en la literatura del S. xiv, i des del xv en gran massa, ben conspícuament, per exemple, en el *Cançoner popular*.

S'observa en aquest la propensió a ampliar molt l'ús de *mongeta*, hipocorístic, no pas diminutiu, però amb tendència a abusar-ne i quasi estereotipar-lo com a denominació normal, i a penes afectiva, de la religiosa. En moltes cançons i romanços de la col·lecció de MilàF no apareix el mot en altra forma: que ella voldria «ser / *monjeta* de un convent: / s'anomena Santa Clara / --- / —No us fassu *monjeta*, no, / no us fassu *monjeta* encara, / que yo tinc un mocadó / del dia que us he tractada»; «que *monjeta* la vol fé, / del convent que més li agradi / ---»; el primitiu *monja* apareix bastant menys, i de vegades es nota que, alternant amb l'altre, sorgeix en la frase més solemne, tot restant *mongeta* l'expressió més planera i corrent: «se'n va a avisà la vila - la vila i la ciutat, / oy també los canonges, - frares y capellans, / oy també las *monjetas* - qu'en el convent estan: / las *monjas* són di secretas, - se'n posan a plorà. / —Ploreu, ploreu, *monjetas*, - prou teniu que plorà / --- / y al convent de las *monjas* - Cristo 's volgué quedà» (reco. per cert a St. Joan de les Abadesses), *Romdo.*, 437, 445, 28.7ss. (*mongeta* JRoig, *Spill*, 4934, on el matís no és de bon apreciar).

DERIV.: *Mongeta* [*Spill*, supra], en el sentit de 'fesol o mena de fesol' [1575]: «---; tramuços ---; fesols o *mongetes*: phasellus, phaseolus; bajoques ---», OPou (*TbPu.*, 326); per al detall botànic-dietètic ens atindrem a les copioses dades dels *DAG.* i *AlcM.*; quant a l'extensió geogràfica d'aquest nom, és usual (amb cert condicionament en l'extensió i varietats) a tots els dominis dialectals menys el valencià, diferència que ja devia ser vigent en el S. xvi vist l'aparionament per part d'OPou, que en cas de discrepància Princ.-Val. posa junts els dos termes en el *TbPu.* Avui s'estén pel NE. fins als límits de la llengua (Vallestàvia, Albera), si bé en el domini ross. també es diu *monja* (*munges*, *DAG.*; Grandó, *Misc. Fabra*; *AlcM.*, § 11), el qual fins i tot predomina a tot el Conflent (*múnjars*, Estoer, *Co-dalet*, 1960) i Alta Cerdanya (*mónjars* Dorres, 1959); per l'Oest fins a Llitera i Ribagorça (àdhuc a Jusseu, de parlar mixt, deu ser el terme vell, *Laz Monjéias*, camps no lluny del poble, per bé que ara s'hi sent *budias*), pel SO. al Matarranya i Baix Ebre, i és comú

a Mall. [1772], Men. i Eiv. («*munjeta*: habichuela», PzCabr.).

Que ja des d'antic havia esdevingut denominació comuna, sense regust afectiu, rústic ni plebeu, ens ho deixa comprendre el Baró de Maldà: «el clima és saludable, y el terreno --- abundant de blat y altres grans, vi, oli, molt canam, *mongetas*, hortalissas y fruitas» (*Excurs.*, 56). L'aplicació del diminutiu *mongeta*, més que *monja*, no és gens estranya vista la preferència assenyalada en el cançoner popular.

S'estén també a una vasta zona del Sud i OSO. de França, cobrint aproximadament tot enters els dominis gascó, llemosí i quasi tot el llenguadocí (lato sensu), com també el Poitou i Vendée, i fins cap a Blois, amb dues avançades esparses al Delfinat occità (Moutier) i a l'illa de Jersey; segons les dades concretes d'E. Rolland (*Flore Pop.* iv, 159ss.), s'estén, en forma contínua, fins a una línia que, incloent-los, arriba fins als departaments de Vendée, Deux-Sèvres, Loir-et-Cher, Vienne, Haute-Vienne, Corrèze, Lot, Aveyron i Erau.

En general es tracta de la forma diminutiva *mongeta* (amb les variants dialectals de fonètica local);⁴ si bé hi ha una zona de *mounjo* no diminutiu, adjacent a la ross., comprenent l'Aude, l'Arieja (Roll.; Fahrholz, *W. u. W.*, 92) i cap a Tolosa, però també a les Landes *múnja*, si bé allí només en una població del centre del departament (Canenx) i com a nom d'una «espèce particulière de haricot» (Millardet, *Atlas*, p. 28); un Indici que això té més aviat caràcter de forma retrògrada que primitiva, ens el dona el que sembla haver passat en el tolosà, ço que d'altra banda ens permet de datar el mot des del princ. S. xvii, en què Doujat en el seu glossari de Goudouli només registrarà «*mounjetos*: fèves d'Italie», a diferència del dicc. modern de Visner, que porta totes dues formes.⁵

Després de reprovar una frívola pirueta de Ga. de Diego,⁶ no podem fer gaire més que constatar que en aquest sentit es tracta evidentment d'una aplicació translàtica del nom de la religiosa, esperant que etnògrafs erudits i ben sòlidament crítics ens acabin d'aclarir el perquè. Partint d'una indicació del *Dict. Langd.* de Sauvages que les monges vestides de negre s'anomenaven *mourgo*, diferent de *mounjho*, escrivia D'Hombres (*Dict. Langd.*, compilació d'escàs prestigi): «on appelait *mounjo*, une religieuse, mais seulement celle qui était vêtue de blanc ---. Cette conformation dans la couleur de l'habit dut valoir au haricot --- le nom de *mounjéto*, qui se donne généralement à tous les haricots blancs quand ils sont secs»; i afegint-hi una comparació amb «*mounjéto*: espèce de limaçon blanc; comme on appelle *mourguéto* la variété de couleur foncée».

Sense rebutjar en principi la idea que el color hagi tingut bona part en la cosa, i sense donar valor excessiu al fet que d'altres ho hagin explicat diferentment, també hem d'escoltar l'opinió del tolosà Tournon (en Rolland): «*moundjo* signifie 'la religieuse': on l'appelle ainsi parce que les haricots forment le fond de la nourriture des monastères»; i el dialectòleg no pot fer més que meravellar-se que essent *mourgo* i *mounjo* va-